

УДК 37.014.5:34.07:341.17

<https://doi.org/10.34142/23121661.2025.41.30>orcid.org/0000-0002-7578-0043

© Поляков А.О., 2025

А.О. Поляков**ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ В РОБОТІ ЮРИДИЧНИХ
КЛІНІК В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ****A. Poliakov****MAINTAINING ACADEMIC INTEGRITY
IN THE WORK OF LEGAL CLINICS
IN THE EUROPEAN UNION**

Анотація. Автор здійснює комплексний аналіз механізмів забезпечення академічної доброчесності в діяльності юридичних клінік країн Європейського Союзу, виявлення ключових проблем та шляхів їх подолання. Автор зазначає, що дотримання академічної доброчесності в роботі юридичних клінік в країнах Європейського Союзу є ключовим фактором їхньої ефективності та довіри з боку суспільства. Автор стверджує, що країни Європейського Союзу демонструють різні підходи до забезпечення цих принципів, проте всі вони базуються на спільних цінностях, таких як прозорість, етика та відповідність міжнародним стандартам. На переконання автора, подолання існуючих викликів вимагатиме подальшої гармонізації стандартів та активного використання інноваційних методів навчання. Автор вважає, що у перспективі розвиток академічної доброчесності для юридичних клінік у країн Європейського Союзу полягатиме у розробці єдиних стандартів академічної доброчесності для юридичних клінік у межах Європейського Союзу, активізації міжнародної співпраці для обміну досвідом та найкращими практиками, впровадження цифрових інструментів для моніторингу якості роботи студентів в юридичних клініках, проведенні регул'ярних тренінгів з академічної доброчесності для студентів і викладачів. На думку автора, окреслений у дослідженні вектор може бути корисним для розробки стратегій розвитку юридичних клінік в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу.

Ключові слова: академічна доброчесність, етичні стандарти, порівняльне правознавство, право Європейського Союзу, юридична клініка.

Abstract. The author conducts a comprehensive analysis of the mechanisms for ensuring academic integrity in the activities of legal clinics in the European Union, identifies key issues and ways to overcome them. Legal clinics in the European Union operate at the intersection of education, science and law enforcement practice, which determines their role as laboratories of academic integrity. They provide students with the opportunity to apply theoretical knowledge in real legal situations, while at the same time educating them in responsibility for the results of their work, respect for intellectual property, and transparency in interactions with clients and colleagues.

However, this activity is accompanied by a number of challenges: from the risks of plagiarism in scientific works related to clinical practice to ethical dilemmas in working with confidential client information. The author notes that the observance of academic integrity in the work of legal clinics in the European Union is a key factor in their effectiveness and public trust. The author argues that the EU countries demonstrate different approaches to ensuring these principles, but they are all based on common values such as transparency, ethics and compliance with international standards. The author believes that overcoming the existing challenges will require further harmonization of standards and active use of innovative teaching methods. The author believes that in the future, the development of academic integrity for legal clinics in the European Union will consist in the development of common standards of academic integrity for legal clinics within the European Union, intensification of international cooperation for the exchange of experience and best practices, introduction of digital tools for monitoring the quality of students' work in legal clinics, and regular training on academic integrity for students and teachers. According to the author, the vector outlined in the study may be useful for developing strategies for the development of legal clinics in Ukraine, taking into account the experience of the European Union.

Keywords: academic integrity, ethical standards, comparative law, European Union law, legal clinic.

Постановка проблеми. Академічна доброчесність, як фундаментальний принцип сучасної освіти та науки, становить основу професійної культури, яка формує не лише інтелектуальну, а й етичну складову майбутніх фахівців. У сфері юридичної освіти цей принцип набуває особливого значення, оскільки юристи, окрім теоретичних знань, мають володіти непохитністю моральних орієнтирів, здатністю до відповідального прийняття рішень та дотримання норм професійної етики.

Юридичні клініки, які поєднують навчальний процес з наданням безоплатної правової допомоги, виступають унікальним інструментом для втілення цих цінностей у практичну площину. У країнах Європейського Союзу, де інтеграційні процеси спрямовані на гармонізацію освітніх стандартів і зміцнення верховенства права, дотримання академічної доброчесності в роботі юридичних клінік стає не лише вимогою часу, а й стратегічним завданням для підготовки кваліфікованих та етично свідомих юристів.

Юридичні клініки в Європейському Союзі функціонують на перетині освіти, науки та правозастосовної практики, що зумовлює їхню роль як лабораторій академічної доброчесності. Вони забезпечують студентам можливість застосовувати теоретичні знання в реальних правових ситуаціях, водночас виховуючи в них відповідальність за результати своєї роботи, повагу до інтелектуальної власності, прозорість у взаємодії з клієнтами та колегами. Проте ця діяльність супроводжується низкою викликів: від ризиків плагіату в наукових роботах, пов'язаних із клінічною практикою, до етичних дилем у роботі з конфіденційною інформацією клієнтів. Умови цифровізації освіти, зростання міжнародного співробітництва та вплив європейських регуляторних

рамок (наприклад, GDPR) додатково актуалізують питання дотримання академічних стандартів.

У контексті Європейського Союзу академічна доброчесність у юридичних клініках розглядається через призму єдиних цінностей, закріплених у документах Болонського процесу, Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та директивах ЄС щодо захисту прав споживачів освітніх послуг. Національні законодавства країн-членів, зокрема Німеччини, Польщі, Іспанії, поєднують ці стандарти з локальними традиціями юридичної освіти, що створює базу для порівняльного аналізу. Наприклад, у скандинавських країнах акцент робиться на колективній відповідальності та відкритості, тоді як у країнах Східної Європи – на інституційних механізмах профілактики академічних правопорушень.

Актуальність даного дослідження полягає в його практичній спрямованості. Запровадження європейських стандартів академічної доброчесності в юридичних клініках може стати зразком для країн, що реформують свою освітню систему, зокрема України, яка прагне інтегруватися в Європейський освітній простір.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення проблематики академічної доброчесності у вітчизняній науці останніми роками є досить поширеним і дає можливість виявити основні закономірності та напрямки розвитку даного освітнього інструменту в початковому процесі, зокрема у межах юридичної клінічної практики. Як вказують Ю. Дуліба, О. Аврамова, А. Куліш та В. Миргород-Карпова, «академічна спільнота має бути справжнім адвокатом академічної доброчесності та активно прагнути до її імплементації у повсякденне інституційне життя своїх членів. Університети, факультети та викладачі мають відігравати значну роль у комунікації, зміцненні та закріпленні цінностей академічної доброчесності та політики навчального закладу, академічної культури та правової культури загалом» [1, с. 17]. Н. Коляда та Н. Левченко акцентують увагу на тому, що в Україні створено комплексне нормативно-правове забезпечення щодо академічної доброчесності [2]. С. Губіна, В. Фрітцук та Л. Мельник додають, що механізм дотримання академічної доброчесності в Україні сформувався із врахуванням положень Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства США висвітлений у Методичних рекомендаціях для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності [3]. Т. Красюк додає, що функціонування системи забезпечення академічної доброчесності неможливе без встановленої відповідальності за порушення процедур та стандартів академічної доброчесності [4]. Ціла низка досліджень присвячена інтеграції вітчизняної системи забезпечення академічної доброчесності у загальноєвропейську систему академічної доброчесності. Так, А. Кузьменко вказує, що

«академічна доброчесність, що є наріжним каменем вищої освіти в Європейському Союзі, підкреслює чесність, цілісність і досконалість у дослідницькій та викладацькій діяльності» [5, с. 21]. Н. Батечко, А. Дурдас, Т. Кишак, М. Михайленко звертають увагу на численні дослідження позитивних практик дотримання академічної доброчесності в освітньому середовищі країн Європейського Союзу [6]. Водночас наразі відсутні дослідження, в яких академічна доброчесність розглядається через призму роботи юридичних клінік в Європейському Союзі. Враховуючи те, що юридичні клініки у сучасній юридичній освіті України відіграють суттєву роль, охоплюючи практичну складову навчального процесу, то таке дослідження європейського досвіду є вельми доцільним та актуальним.

Формулювання мети статті. Метою статті є комплексний аналіз механізмів забезпечення академічної доброчесності в діяльності юридичних клінік країн Європейського Союзу, виявлення ключових проблем та шляхів їх подолання. Очікується, що результати дослідження стануть підґрунтям для подальших наукових дискусій та практичних ініціатив у галузі юридичної освіти.

Виклад основного матеріалу статті. Юридичні клініки, як важливий елемент системи правової освіти мають велику затребуваність у Європейському Союзі, адже студентам можливість отримувати практичний досвід, працюючи над справами реальних клієнтів під керівництвом професорів або практикуючих юристів. Однак такий формат навчання стикається з особливими викликами із точки зору дотримання академічної доброчесності.

Серед проблем у сфері дотримання академічної доброчесності у розрізі роботи юридичних клінік виникає декілька напрямків:

1) плагіат та нестача оригінальності (хоч і практикоорієнтований характер навчання в юридичних клініках сприяє мінімізації плагіату, однак деякі студенти використовують чужі матеріали без відповідного посилання, особливо коли працюють над документами, що мають аналогічну структуру до існуючих прецедентів);

2) конфлікт інтересів (випадки, коли студенти або їхні родина/знайомі мають зв'язки з клієнтами або протисторонями у справах, можуть створювати конфлікт інтересів, що поставляє під загрозу незалежність та об'єктивність роботи);

3) неправильне документування (деякі студенти можуть намагатися приховувати свої помилки або недостатні знання, не вносячи повних записів про проведену роботу або ігноруючи регламентовані процедури);

4) етика відносин з клієнтами (порушення принципів конфіденційності, непрофесійне поводження з клієнтами або неправильна неетична комунікація з колегами і керівниками юридичної клініки) [7, с. 122].

Треба відзначити, що наведені проблеми із дотриманням академічної доброчесності в юридичних клініках Європейського Союзу не з'явилися на пустому місці, а пов'язані із певними викликами, що постають у сучасному процесі практичного навчання в юридичній клініці. Так, незважаючи на високі стандарти, юридичні клініки в Європейському Союзі стикаються з низкою викликів: навантаження на студентів та викладачів-кураторів (великий обсяг роботи може призводити до порушень академічної доброчесності, таких як плагіат або недостатнє дослідження правових питань чи недостатня участь і контроль з боку викладачів-кураторів за роботою студентів); поява новітніх технологій (сучасні технології штучного інтелекту, хоч і є вже досить розвиненими, але часто-густо надають недостовірно або просто вигадану інформацію, що впливає на дотримання академічної доброчесності); різниця в стандартах (у країнах Європейського Союзу існують різні підходи до регулювання діяльності юридичних клінік, що ускладнює гармонізацію стандартів академічної доброчесності) [8].

Вирішення означених проблем дотримання академічної доброчесності в юридичних клініках Європейського Союзу здійснюється на основі різних національних моделей, хоча всі вони базуються на спільних принципах: нагляд з боку викладачів (викладачі-куратори забезпечують контроль за якістю роботи студентів, перевіряють відповідність результатів академічним стандартам); етичні кодекси (багато юридичних клінік мають власні етичні кодекси, які регулюють поведінку студентів і викладачів); система оцінювання (введення чітких критеріїв оцінювання роботи студентів, що включає оцінку не лише результатів, а й процесу їх досягнення); тренінги та навчання (регулярне проведення тренінгів з академічної доброчесності для студентів і викладачів-кураторів) [9, с. 135].

В окремих країнах Європейського Союзу юридичні клініки використовують різні інструменти дотримання академічної доброчесності.

У Німеччині для мінімізації випадків порушення академічної доброчесності при роботі юридичних клінік широко використовується супервізія через механізм «подвійного контролю», коли робота кожного студента перевіряється як викладачем, так і практикуючим юристом. Помилки, виявлені під час супервізії, обговорюються як навчальні моменти, а не як дисциплінарні порушення, що сприяє культурі безпечного навчання.

Коли німецькі юридичні клініки працюють з персональними даними клієнтів, тому суворо дотримуються Європейського регламенту GDPR. Студенти підписують угоди про нерозголошення інформації. Для недопущення конфлікту інтересів при використанні кейсів усі персональні дані клієнтів видаляються або замінюються на вигадані. Усі етапи роботи з клієнтом фіксуються у внутрішніх базах даних, що забезпечує прозорість і можливість перевірки.

Клієнти мають право подавати скарги на якість послуг, що стимулює студентів до відповідального ставлення. Деякі німецькі університети забезпечують страхування помилок, скоєних студентами під час роботи в клініці, що підкреслює серйозність їх ролі [10, с. 160-161].

У Польщі робота студентів у юридичній клініці вимагає дотримання Кодексу професійної етики адвоката, зокрема конфіденційності, неупередженості та об'єктивності. Будь-які помилки у консультаціях розглядаються як навчальний досвід, але потребують негайного виправлення. Студенти зобов'язані точно посилатися на законодавчі акти, судові рішення та наукові праці. Використання плагіату в аналітичних матеріалах або документах заборонено. Для перевірки унікальності текстів застосовуються інструменти на кшталт Plagiat.pl. Перед початком роботи в польській юридичній клініці студенти відвідують семінари, присвячені етичним дилемам, конфліктам інтересів і правилам спілкування з клієнтами (зокрема, з вразливими групами) [11, с. 55–56].

Юридичні клініки у Франції для дотримання академічної доброчесності залучають практикуючих юристів, які забезпечують дотримання етичних стандартів і якості робіт, та розробляють алгоритми та протоколи надання правової допомоги. Наприклад, клініки при Сорбонні чи Університеті Пантеон-Ассаса мають чіткі протоколи супроводу. Крім того, французькі університети інтегрують клініки в освітні програми, дотримуючись наказів про академічну доброчесність. Національна рада адвокатів (CNB) бере участь у розробці стандартів для клінік, що посилює зв'язок між освітою та професійною практикою. Наприклад, Страсбурзький університет має внутрішні правила роботи в юридичній клініці, зокрема, що містить стандарти дотримання академічної доброчесності.

Для запобігання помилок через поспіх у Франції впроваджено систему двоступеневої перевірки робіт (студент → супервізор). Оцінка за роботи у юридичній клініці ґрунтується на аналізі практичних кейсів, саморефлексії студентів та відгуках супервізорів, що зменшує ризик академічних порушень. Студенти зобов'язані зберігати конфіденційність інформації клієнтів, що відповідає вимогам європейського регламенту GDPR та Кодексу професійної етики адвокатів Франції. Також у Франції для використовуються цифрові платформи для спілкування з клієнтами (наприклад, спеціалізовані CRM-системи). Порушення академічної доброчесності (наприклад, розголошення даних клієнта) у Франції можуть призвести до виключення з клініки або навіть з університету [7, с. 202–204].

В Іспанії акцент робиться на конфіденційність та захист персональних даних клієнтів. Юридичні клініки активно використовують GDPR для забезпечення відповідності європейським стандартам.

У Швеції юридичні клініки інтегровані в систему соціального захисту, що вимагає від студентів дотримання високих етичних стандартів. Тут активно використовуються інноваційні методи навчання, такі як симуляції судових процесів, що дозволяють студентам краще засвоїти принципи академічної доброчесності [12, с. 100].

Висновки. Дотримання академічної доброчесності в роботі юридичних клінік в країнах Європейського Союзу є ключовим фактором їхньої ефективності та довіри з боку суспільства. Країни Європейського Союзу демонструють різні підходи до забезпечення цих принципів, проте всі вони базуються на спільних цінностях, таких як прозорість, етика та відповідність міжнародним стандартам. Подолання існуючих викликів вимагатиме подальшої гармонізації стандартів та активного використання інноваційних методів навчання. У перспективі розвиток академічної доброчесності для юридичних клінік у країн Європейського Союзу полягатиме у розробці єдиних стандартів академічної доброчесності для юридичних клінік у межах Європейського Союзу, активізації міжнародної співпраці для обміну досвідом та найкращими практиками, впровадження цифрових інструментів для моніторингу якості роботи студентів в юридичних клініках, проведенні регулярних тренінгів з академічної доброчесності для студентів і викладачів. Окреслений вектор може бути корисним для розробки стратегій розвитку юридичних клінік в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. Однак треба пам'ятати, цитуючи К. де Майо та К. Діксон, що «підтримка та просування культури академічної доброчесності є справою кожного, і що простого рішення не існує, і для її ефективного впровадження потрібна комбінація стратегій для просування та підтримки культури академічної доброчесності у вищій освіті зараз і в майбутньому» [с. 18].

Література

1. Duliba Y., Avramova O., Kulish A., & Myrhorod-Karpova V. Rule of law, legal culture, education and academic integrity. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2022. Vol. 98(3). Pp. 15–25. <https://doi.org/10.32631/v.2022.3.01>.
2. Коляда Н., Левченко Н. Academic integrity – a core value of the institution of higher education. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. № 2(11). С. 135–141. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(11\).2023.291885](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(11).2023.291885).
3. Hubina S., Frytsiuk V., Melnyk L. Adherence to the principles of academic integrity in the educational and scientific environment of higher education institutions. *Педевтологія*. 2023. № 2 (1). С. 41–50. [https://doi.org/10.31652/3041-1203-2023\(2\)-33-40](https://doi.org/10.31652/3041-1203-2023(2)-33-40).
4. Krasiuk T. Bringing to Academic Responsibility for Violation of Academic Integrity: Theoretical and Applied Problems of Regulation. *Право та інновації*. 2023. № 1 (41). С. 68–74. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1\(41\)-10](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1(41)-10).
5. Kuzmenko A. Integration of European educational policy trends in the preparation of PhDs in Ukraine: academic integrity aspect. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2024. Vol. 2. Pp. 18–27. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2024-2-3>.
6. Batechko N., Durdas A., Kishchak T., & Mykhailichenko M. Implementation of the principles of academic

integrity in the context of european practice. *Educological discourse*. 2020. Vol. 1. Pp. 168–181. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.1.14>. 7. Alemanno A., Khadar L. Reinventing legal education: How clinical education is reforming the teaching and practice of law in Europe. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 348 p. 8. Bailey, K., Kalache, L., & Acheson, R. Turn-it-out? Reframing the Academic Integrity Conversation in Online Legal Education. ASCILITE Conference Proceedings: Reconnecting relationships through technology. 2022. <https://doi.org/10.14742/apubs.2022.132>. 9. Jelinić Z., Koch A. Elucidation of the Concept of a Law Clinic as a Prerequisite for Developing the Standards for Law Clinics in Europe. *Asian Journal of Legal Education*. 2020. Vol. 7. Pp. 127–139. <https://doi.org/10.1177/-2322005820912617>. 10. Franz H. Clinical Legal Education as an Instrument to Address Access to Justice. *International Journal of Clinical Legal Education*. 2023. Vol. 30. No. 3. Pp. 153–168. <https://doi.org/10.19164/ijcle.v30i3.1279>. 11. Klauze M. Kilka słów o klinikach prawa. *Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna*. 2013. Vol. 2(2). Pp. 50–74. <https://doi.org/10.14746/-FPED.2013.2.2.15>. 12. Olásolo, H., & Wilson, R. Legal Clinics in Continental Western Europe: The Approach of the Utrecht Legal Clinic on Conflict, Human Rights, and International Justice. *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*. 2010. Vol. 104. Pp. 98–101. <https://doi.org/10.5305/-PROCANNMEETASIL.104.0098>. 13. De Maio C., Dixon K. Promoting Academic Integrity in Institutions of Higher Learning: What 30 Years of Research (1990-2020). *Journal of College and Character*. 2022. Vol. 23(1). Pp. 6-20. <http://dx.doi.org/10.1080/2194587X.2021.2017972>.